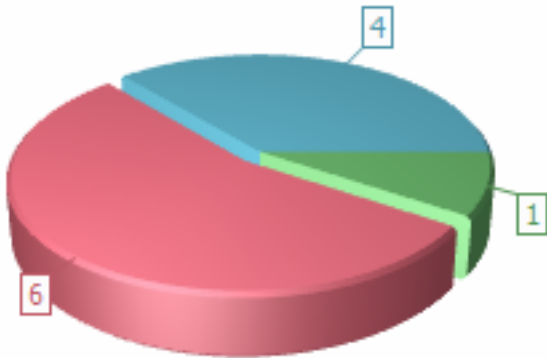
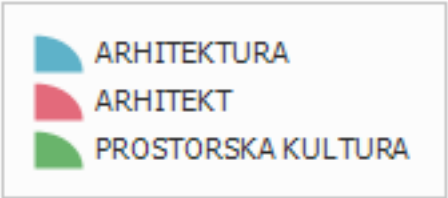

Poročilo
medijskih objav

29.12.2025

Objave v poročilu:

27. 12. 2025	Delo	Stran/Termin: 1	SLOVENIJA
Naslov:	Gradovi iz kart in moč enotnosti		
Vsebina:	Aktualna ekipa na ministrstvu za kulturo je ugriznila v kislo jabolko, kot je obnova ljubljanske Drame.		
Avtor:	Andrej Predin		
Rubrika, Oddaja:	Naslovna stran	Žanr: KOMENTAR	Naklada: 16.187,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
27. 12. 2025	Delo	Stran/Termin: 16	SLOVENIJA
Naslov:	Leto presežkov in posodabljanja zastarele zakonodaje		
Vsebina:	Pregled leta 2025		
Avtor:	Nina Gostiša		
Rubrika, Oddaja:	KULTURA	Žanr: POROČILO	Naklada: 16.187,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT, PROSTORSKA KULTURA		
29. 12. 2025	Večer	Stran/Termin: 1	SLOVENIJA
Naslov:	Dostopnost na papirju		
Vsebina:	Zakonske obljube še vedno trčijo ob stopnice, zaprta vrata in brezbriznost. Ljudje z invalidnostjo čakajo, življenje pa gre mimo		
Avtor:	Sanja Verovnik		
Rubrika, Oddaja:	Naslovna stran	Žanr: NAPOVEDNIK	Naklada: 17.789,00
Gesla:	ARHITEKT		
29. 12. 2025	Večer	Stran/Termin: 3	SLOVENIJA
Naslov:	Ena stopnica še vedno odloča o tem, kdo lahko vstopi		
Vsebina:	(NE)DOSTOPNOST ZA LJUDI Z INVALIDNOSTJO		
Avtor:	Sanja Verovnik		
Rubrika, Oddaja:	V ŽARIŠČU	Žanr: POROČILO	Naklada: 17.789,00
Gesla:	ARHITEKT		
25. 12. 2025	Novi glas	Stran/Termin: 10	SLOVENIJA
Naslov:	S čopičem proti tiraniji: smo pozabili na umetnika, ki nam je vlival pogum?		
Vsebina:	Ob 1 25letnici rojstva in 50letnici smrti Toneta Kralja		
Avtor:	VERENAKORŠIČ		
Rubrika, Oddaja:	KULTURA	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Reporter	Stran/Termin: 60	SLOVENIJA
Naslov:	Je narava moderna?		
Vsebina:	V Muzeju za arhitekturo in oblikovanje (MAO) v Ljubljani je na ogled razstava Je narava moderna? Ekološke perspektive v zbirki MAO, 19301979, ki raziskuje odnos do narave in ekološko mišljenje v moderni arhitekturi in oblikovanju. Izhodišče so muzejske zbirke projektov,		
Avtor:			
Rubrika, Oddaja:	KULTURA	Žanr: POROČILO	Naklada: 13.000,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		

Naslov: Gradovi iz kart in moč enotnosti

Avtor: Andrej Predin

Rubrika/Oddaja: Naslovna stran

Žanr: KOMENTAR

Površina/Trajanje: 244,82

Naklada: 16.187,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Tema dneva

Gradovi iz kart in moč enotnosti

Andrej Predin
o stanju kulture
v letu 2025

Spremljanje slovenske kulturne politike skozi leta in desetletja je kot opazovanje postavljanja gradu iz kart. Saj poznamo, ko si tik pred vrhom, se ti zatrese roka, morda zapiha sapica ali zavist in moramo začeti znova. To je veljalo za številne dolgoročnejske projekte, še posebej na področju infrastrukture in zakonodaje. Vedno ista zgodba, z volitvami in prihodom novega ministra se je vse bolj ali manj začelo znova. A vendar, aktualni ekipi na ministrstvu za kulturo velja priznati, da je ugriznila v nekaj kislih jabolk. Eno je obnova ljubljanske Drame, ki se nezadržno spreminja v mlinček političnih točk, saj še vedno nima gradbenega dovoljenja. Nekateri projekti so preprosto preveč obsežni ali ideološko preobčutljivi, da bi bili izvedljivi v enem mandatu, zato so v veliki meri odvisni od

Aktualna ekipa na ministrstvu za kulturo je ugriznila v kislo jabolko, kot je obnova ljubljanske Drame.

zrelosti in enotnosti politike. Prav tako ne moremo mimo farse okoli gradnje Nuka 2, ki se vleče že od 80. let prejšnjega stoletja, po besedah premiera in ministra za visoko šolstvo iz leta 2022 naj bi se prihodnje leto končala. Vprašanje je (ne zares), ali ni arhitekturna rešitev za Nuk 2 iz leta 2012 medtem že zastarela. Ni pa vprašanje, ali gre za projekt, ki bi moral nositi oznako nacionalne prioritete.

Ob nedavnem prazniku samostojnosti je prav beseda enotnost prišla iz marsikaterih ust, priznано ji je bilo, da je bila hrbtenica našega boja za lastno državo. Kadar je narod сложен, ni nobena ovira previsoka. A kot vemo, so ti časi mimo,

od osamosvojitve smo bili vse prevečkrat priča razbijanju složnosti za politikarjenje in parcialne interese, predvsem kapitala. Nič ni več nedotakljivo. To seveda ni naša posebnost, populizmi in avtokracije so na globalnem pohodu – trenutno je na svetu manj demokratičnih držav kot v obdobju hladne vojne, tendenca pa je padajoča. Vmešavanja v volilne procese so postala realnost, še posebej občutljive pa so prav majhne in mlade demokracije, kot je naša. Zaradi tega je narodna enotnost ključna za obstoj.

Ni skrivnost, da je pred nami turbulentno obdobje. Pa ne zgolj zaradi prihajajočih državnozborskih volitev, temveč predvsem zaradi godlje, ki se kuha na mednarodnem prizorišču. Treba bo ponovno strniti vrste. Naši gradovi iz kart bodo stali, dokler bomo poskrbeli, da jih ne podre prepah ali histerični izpad otroka, ker ni dobil največjega kosa torte.

Naslov: Leto presežkov in posodabljanja zastarele zakonodaje

Avtor: Nina Gostiša

Rubrika/Oddaja: KULTURA

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 2.506,47

Naklada: 16.187,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT, PROSTORSKA KULTURA

Leto presežkov in posodabljanja zastarele zakonodaje

Pregled leta 2025 V minulem letu smo lahko obiskali več kot 25.000 prireditev in si ogledali 26 novih celovečernih filmov

Izteka se leto, v katerem sta prvič v zgodovini evropskih prestolnic kulture dve mesti nastopili kot eno, Nova Gorica in Gorica. Raznolik program, ki je kulturo dojemal v kar najširšem pomenu ter segel tudi zunaj omenjenih destinacij, je pritegnil številne obiskovalce, turiste in (tuje) novinarje, s čimer se regija nadeja trajnejšega učinka. Kulturno področje v ožjem pomenu pa so v letu 2025 med drugim zaznamovali kadrovske zadeve, filmski uspehi, častitljive obletnice, *Art Vital* v Cukrarni in daljši *Slovenski knjižni sejem*.

NINA GOSTIŠA

Kot je že v navadi, smo ob koncu leta, natančneje 3. decembra, na ta veseli dan kulture, izvedeli, kdo prejme veliko Prešernovo nagrado za življenjsko delo ter nagrado Prešernovega sklada za umetniške dosežke v zadnjih treh letih. Za opus je upravni odbor Prešernovega sklada, ki mu predseduje kustosinja Zdenka Badovinac, nagradil industrijskega oblikovalca

Sašo Mächtiga ter koreografinjo in plesalko Matejo Bučar, drugi nagrajenci pa so vizualna umetnica Jasmina Cibic, pesnica Ana Pepelnik, režiser in direktor fotografije Gregor Božič, režiserka in scenaristka Petra Seliškar, skladateljica Petra Strahovnik in dramska igralka Tina Vrbnjak.

Kaj pravi statistika?

Medtem ko jim bodo nagrade izročili na državni proslavi na predvečer kulturnega praznika, je ob veselem dnevu kulture statistični urad objavil podatke o kulturnih dogodkih, njihovi obiskanosti in sredstvih, namenjenih kulturi, tako iz žepov pristojnega ministristva kot nas, prebivalcev, za lansko leto. Iz njihovih ugotovitev izhaja, da je država lani za kulturo namenila skupno 610,1 milijona evrov, kar je 287 evrov na prebivalca, posameznik pa je za kulturo povprečno porabil 263 evrov.

Prireditve v kulturnih domovih, gledališčih in glasbenih ustanovah so v letu 2024 pritegnile skupno okoli 3,9 milijona obiskovalcev. Nekaj več kot četrtina dogodkov je bila brezplačnih, večino so pripravili kulturni domovi. Skupno

se je v raznih kulturnih ustanovah zvrstilo več kot 25.000 dogodkov, nekaj več kot polovica v lastni produkciji oziroma koprodukciji.

Razstave v muzejih, ustanovah z muzejskimi zbirkami in galerijah so ob tem privabile 2,8 milijona obiskovalcev. Od skoraj 1200 jih je bilo več kot 800 stalnih, 365 pa začasnih. V muzejih in galerijah se je dodatnih 38.000 izobraževalnih dogodkov udeležilo kar 983.000 ljudi.

Organiziranih je bilo 160 kulturnih festivalov, v okviru teh pa 4388 prireditev. Največ so jih pripravili kulturni domovi in centri za kulturo. Okoli 1,7 milijona ljudi si je v kinu ogledalo domače (41) in tuje (363) filme, filmski delavci pa so ustvarili 26 celovečercer ter 74 kratko- in srednjemetražnih filmov. In če si je občutno več ljudi ogledalo tuje filme, ker jih je bilo tudi na ogled več, si je posameznega slovenskega v povprečju ogledalo več gledalcev kot tujega. Slovenske stvaritve sicer prednjačijo na področju knjige: od 5271 lani izdanih naslovov tiskanih knjig in brošur jih je bilo več kot dve tretjini (68,6 odstotka) izvirnih, ostalo pa prevodi. Natanko 1987 je bilo leposlovnih del, pri čemer je bil delež knjig slovenskih avtorjev 57,9-odstoten. V knjižnice je bilo vpisanih 441.000 članov, od tega 70 odstotkov odraslih. Knjižnico so v povprečju obiskali 20-krat ter si izposodili 49 enot gradiva, sku-

pno pa so knjižnice imele 8,7 milijona obiskov.

Oder

Dolgi postopki, nova imenovanja

NINA GOSTIŠA

Ko je govor o odrih, a ne glasbenih, lahko rečemo, da je bilo dogajanje pestro: na njih seveda, še bolj pa za njimi in okrog njih. V mislih imamo predvsem gledališke; kar nekaj ključnih so zaznamovale spremembe na vodilnih položajih. Marca je direktorica Slovenskega mladinskega gledališča s polnim mandatom v njegovi jubilejni 70. sezoni postala dotedanja v. d. direktorice Inga Remeta. Izkušena kulturna menedžerka, v preteklosti je vodila Gledališče Glej, je nasledila Tiborja Miheliča Syeda, potem ko je ta lani postal vodja Kina Šiška, dolgoletnega umetniškega vodjo SMG Gorana Injaca pa je julija nasledil Marko Bratuš, prej umetniški vodja SNG Nova Gorica. To mesto je nato zasedla igralka in režiserka Neda Rusjan Bric, tudi ena od glavnih pobudnic EPK GO! 2025, njegova umetniška svetovalka ter režiserka slovesnosti ob odprtju.

Zadržimo se še malo na ob-, čez- oziroma brezmejnem območju. Eden od osrednjih projektov EPK je bil *Dodekalogija 1972–1983* Tomija Janežiča, celoletni gledališki omnibus iz dvanajstih predstav (vsak mesec je bila na ogled ena). »Orisuje mrežo življenjskih usod, ki se raztezajo skozi čas ter so zaznamovane s potovanji in selitvami. Predvsem pa je to omnibus o gledališču samem,« piše v opisu.

Še en zajeten in ključen (odrski) projekt EPK je bil *Brezmejno telo* plesne skupine MN Dance Company. Skladno z razvojno strategijo za sodobni ples, ki ga je ministrstvo za kulturo v začetku mandata prepoznalo kot enega najbolj prekariziranih sektorjev v sodobni umetnosti, je vlada na novembrskem obisku na Goriškem napovedala ustanovitev javnega zavoda, ki bo deloval v Novi Gorici in Celju. Kot so zagotovili na ministrstvu, bodo s tem poskrbeli za trajnostno nadaljevanje EPK in nadaljnji razvoj sodobnega plesa na Goriškem.

Nazaj h gledališčem, najprej k tistemu, ki ji je najbliže, v Trstu: vodenje Slovenskega stalnega gle-

dališča je za triletno obdobje s 1. decembrom prevzela dotlej vodja kabineta ministrice za kulturo Nina Ukmar. Bliže »centru« in v njem pa ni šlo vse gladko. V Prešernovem gledališču Kranj so po odhodu Jureta Novaka na čelo Cankarjevega doma precej dlje, kot je bilo pričakovano, čakali na odločitev sveta mestne občine o direktorju oziroma direktorici s polnim mandatom. V kolektivu in stroki je največ podpore užival Novakov pomočnik in nato v. d. direktorja Rok Bozovičar, občinski veljaki pa naj bi dajali prednost lokalki Nuši Ekar, ki ji je komisija tudi namenila največ točk. Nazadnje je bil imenovan bolj izkušen kandidat. Še pred tem je PGK uspešno izvedel *55. Teden slovenske drame*. Šeligovo nagrado je odnesla predstava *Pet kraljev: k psihiopatologiji neke monarhije* Tiborja Hrsa Pandurja, pripravljena po kraljevskih kronikah Williama Shakespeara, v produkciji SLG Celje in režiji Livije Pandur.

Konec maja je presenetila napoved odstopa ravnateljice SNG Drama Ljubljana Vesne Jurca Tadel zaradi razhajanj s kolektivom. Odhod je napovedala za 1. december, da bi ministrstvo lahko imenovalo novega ravnatelja ali ravnateljico in da bi zagotovila lažji prehod. Razpis, v povezavi s katerim so se omenjala štiri imena, je bil enkrat ponovljen, nova ravnateljica, režiserka in pisateljica Ivana Djilas, pa imenovana tik pred zdajci.

Iz Drame prihaja tudi letošnja prejemnica Borštnikovega prstana Nataša Barbara Gračner, na že 60. srečanju v Mariboru pa je glavna nagrada pripadla uprizoritvi MGL *Kazimir in Karolina* Nine Rajić Kranjac, ki je prejela tudi nagrado za režijo. V mariborskem Baletu so sicer letos praznovali 20. obletnico premiere prve mednarodno prelomne stvaritve koreografa in umetniškega direktorja

te hiše Edwarda Cluga, *Radio and Juliet*, ter 10. obletnico njegove prve celovečerne koreografske stvaritve *Peer Gynt*. SNG Opera in balet Ljubljana pa ima novega direktorja: do leta 2030 bo to njegov prejšnji umetniški vodja Marko Hribernik.

Glasba

Leto okroglih obletnic

ZDENKO MATOZ

Minevajoče glasbeno leto se končuje z grenkim priokusom, saj je rock skupina Dan D, ki je krepko redefinirala slovensko glasbo in jo postavila na najvišjo raven, ob 30-letnici delovanja napovedala samoukinitve. Zadnji koncert bo odigrala 31. decembra v domačem Novem mestu. Pred tem pa so izdali še poslovilni album. Častljivo obletnico je imel tudi izjemen prvenec skupine Buldožer *Pljuni istini u oči*, ki je izšel pred petdesetimi leti. Večplastno umetniško mojstrovino so pri založbi Nika skupaj s še osmimi vinilnimi albumi izdali v posebni škatli *Lik i dijelo*.

Naše največje pokrito prizorišče, dvorana Stožice v Ljubljani, je gostilo kar nekaj odličnih dogodkov, nekateri so bili povezani z okroglimi obletnicami domačih glasbenikov in glasbenic. Na novo sestavljena zasedba Agropop je tam praznovala 40 let od svojih začetkov, deset let manj pa izvrstna zasedba Mi2, ki je pripravila rock veselico *Življenje je praznik*. Prav tako so tam trideset let rockanja proslavili Siddharta s spektaklom *30 za 30*.

Eden najbolj pričakovanih koncertov je bil nastop mednarodne zvezde Senidah, ki ena najuspešnejših domačih glasbenic v tujini, predvsem na jugovzhodu. Prav tako težko pričakovan koncert je znameniti Magnificov božični koncert, s katerim se spet vrača v to dvorano. Tokrat z novim albumom *Alpe Adria Club*, svojim najboljšim domačijskim izdelkom.

Najdaljši glasbeni staž, in sicer šestdesetletno delovanje, pa so s

263 €

je posameznik porabil za kulturo

koncertom v koprski Bonifiki praznovali legendarni Kameleoni.

Simfonični orkester RTV Slovenija letos zaznamuje sedemdeset let delovanja, kar je praznoval s koncertom v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma pod dirigentskim vodstvom Lia Kuokmana in s slovitim solistom, enim najbolj znanih violinistov na svetu, Stefanom Milenkovičem. Desetletje več je praznoval Big band RTV Slovenija na jubilejnim koncertu v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma z legendarnim saksofonistom Chrisom Potterjem.

To je bilo tudi leto zanimivih albumov. Eden prvih je bil *The Land We Knew the Best* ljubljanskega Seattlečana Chrisa Eckmana, ki še vedno očara s svojimi zvočnimi krajinami. Spet je opozoril nase nenavaden duet Natriletno kolobarjenje s praho, projekt gledališčnika in po novem direktorja Cankarjevega doma Jureta Novaka in vsestranskega multiinstrumentalista Uroša Buha, ki je prikolobaril do tretjega albuma *FM*. Na glasbene odre se je vrnila Lara Baruca, in sicer ob petindvajseti obletnici izdaje svojega odmevnega drugega albuma *Kar ne piše*. Zelo liričen in poetski je prvenec *Ob reki mmmm* zasedbe Nika Prusnik & bratje Poljanec. Podobne poetske širine je prvenec skupine Salamander, ki ga je izdala kar pol stoletja po nastanku. Tretji album zasedbe Bakalina Velika *Use kar si je* nam je prav tako polepšal bivanje, največje diskoografsko presenečenje leta pa je bil prvenec in edinec ljubljanske neofunk zasedbe Marcus 5, ki je delovala pred štiridesetimi leti.

Premiero sta imela dva prav posebna glasbena dokumentarca. V odmevu nekega stranišča režiserja Matevža Breclja razkriva ozadje snemanja albuma *Odpotovanja* Tomaža Pengova. *Punk pod komunističnim režimom* režiserja Andreja Košaka pa spregovori o prvi

generaciji punkerjev in punk glasbenih skupin, nastalih po pojavu Pankrtov.

Naj glasbeni nedogodek leta je odločitev RTV Slovenija, da ne bo sodelovala na izboru za pesem Evrovizije, ker bo tam predstavnica izraelske javne RTV, države, ki izvaja genocid na okupiranih palestinskih ozemljih. Tako se je Slovenija pridružila številnim severnoafriškim in sredozemskim, po novem pa tudi celinskim članicam EBU pri tem bojkotu.

Film

Leto prvencev

PIA PREZELJ

Predlansko leto, smo zapisali ob koncu lanskega, je bilo za slovenski film prelomno – in res je bilo, kajti v produkciji je bilo rekordno število filmov, celovečerne filme pa je snemalo največ režiserk v zgodovini (Urša Menart, Ester Ivakič, Kukla in Urška Djukič). V leto-

šnjem letu, torej v letu, ko slovenski film praznuje 120-letnico, smo v kinodvoranah lahko spremljali sadove omenjenega, uspehi slovenskih ustvarjalcev in ustvarjalcev pa so slovensko kinematografsko produkcijo še naprej umeščali v sam vrh svetovnega filma. Med letošnjimi presežki tako nedvomno izstopa film *Kaj ti je deklica* režiserke Urške Djukič, slovenski kandidat za oskarja, ki je svetovno premiero doživel na 75. Berlinalu, kjer je prejel nagrado kritikov fipresci, prikazan pa je bil še na številnih festivalih po svetu in dobil vrsto priznanj, med drugim nagrado za najboljšo fotografijo na newyorškem festivalu Tribeca ter nagrado za montažo v Pulju. *Guardian* je režiserkin celovečerni prvenec nedavno uvrstil tudi na seznam 50

najboljših filmov, ki si jih je bilo letos mogoče ogledati v Združenem kraljestvu – zasedel je 13. mesto.

Vidnejše mesto sta v slovenski kinematografski produkciji letos zasedla še dva igrana celovečerna prvenca – film *Fantasy* režiserke Kukle, ki je svetovno premiero doživel v Locarnu in katerega igralski kvartet si je prislužil srce Sarajeva, in film *Ida, ki je pela tako grdo, da so še mrtvi vstali od mrtvih in zapeli z njo* režiserke Ester Ivakič, ki so ga premierno prikazali na festivalu v Cottbusu, na Liffu pa je prejela nagrado fipresci. V kinematografih še odmeva tudi filmska priredba avtobiografskega romana Bronje Žakelj *Belo se pere na devetdeset*, pod katero se podpisuje režiser Marko Naberšnik; film je pred nekaj dnevi prejel drugo zlato rolo, saj si ga je ogledalo že več kot 50.000 gledalcev po Sloveniji.

V polju animacije je številne uspehe požela slovenska koprodukcija *Zgodbe iz čarobnega vrta* ter njeni ustvarjalci Leon Vidmar, David Súkup, Patrik Pašš in Jean-Claude Rozec, med drugim nagajeni tako na Berlinalu kot v Karlovih Varih. Od slovenskih koprodukcij je ključno omeniti še kratki film hrvaškega režiserja Nebojše Sliječevića *Mož, ki ni mogel molčati*. Ta si je med drugim prislužil prestižno francosko filmsko nagrado cezar, pri njem pa je kot direktor fotografije sodeloval Gregor Božič, ki bo za svoje delo – to med drugim vključuje tudi film *Fiume o morte!*, letošnjo dokumentarno uspešnico hrvaškega režiserja Igorja Bezinovića, nastalo v slovenski koprodukciji – prejel nagrado Prešernovega sklada. Na področju filma bo ta v začetku prihodnjega leta romala še v roke režiserke Petre Seliškar za odmeven dokumentarni film *Gora se ne bo premaknila*, prav tako nagrajen na več tujih festivalih.

Kar pa zadeva domače: glavni zmagovalec 28. Festivala slovenskega filma je bil *Kaj ti je deklica*, ki je poleg vesne za najboljši celovečerni film prejel še pet nagrad, prav toliko kot film *Fantasy*, občin-

stvo pa je prepričal dokumentarec *Ko pridem ven* režiserja Metoda Pevca. Sklenil se je tudi 36. Liffe, ki je na 302 projekcijah v Ljubljani, Mariboru, Celju in Novem mestu prikazal 93 celovečernih in tri sklope kratkih filmov iz 58 držav (nagrado vodomec in posebno omembo je žirija namenila filmoma *Modra čaplja* Sophy Romvari ter *Lep in žalosten svet* Cyrila Arisa), 21. Kino Otok pa je na program, ki je bil v znamenju trajnosti in dialoga, letos uvrstil 129 filmov iz 36 držav. Na 22. Animateki je velika nagrada mednarodne žirije pripadla filmu *Winter in March* Natalie Mirzoyan. Na Festivalu slovenskega filma so podelili tudi stanovsko nagrado Milke in Metoda Badjure, za življenjsko delo jo je prejel montažer Janez Bricelj, Društvo slovenskih režiserjev in režiserk pa je ob obletnici delovanja podelilo Stigličeve nagrade – nagrado Franceta Stiglic za življenjsko delo je prejela režiserka Nadja Velušček.

Še to: Slovenski filmski center je spomladi napovedal začetek snemanja desetih celovečercev, podprli so tudi razvoj devetih scenarijev za žanrske filme, ob 120-letnici slovenskega filma pa sta se v Kranjski Gori odvili slavnostni projekciji digitalno obnovljenih klasik *Kekec* in *Srečno, Kekec*.

Knjiga

Nove knjigarne, festivali in nagrade PIA PREZELJ

Slovenska knjižna krajina je letos utripala v znamenju obletnic – praznovali smo 20. obletnico revije *Bukla*, ki pod okriljem Renate in Sama Ruglja že dvajset let

povezuje ljubitelje in ustvarjalce knjig, prebira pa jo 40.000 bralcev, ter 80. obletnico Mladinske knjige, največje slovenske založbe. Z njo sta 80-letnico praznovali tudi Cankarjeva založba in revija *Ciciban*, najstarejša revija za otroke v Sloveniji, ki je v najboljših letih preseгла naklado 100.000 izvodov.

Bralce sta prav tako razveseljevala desetletje pesniškega maratona ob svetovnem dnevu poezije ter 40. festival Vilenica, ki je v jubilejni izvedbi v središče postavil dela bolgarskega avtorja Georgija Gospodinova, kot slovenska avtorica v fokusu pa se je predstavila Maja Haderlap. Kar zadeva festivale, je vredno omeniti še novi pridobitvi – Vodnikova domačija Šiška nam je z letošnjim letom namreč podarila dva nova festivala, Jadranski val in Krimifest, s slednjim pa še novo nagrado pila za najboljši slo-

5271

izdanih naslovov tiskanih knjig

venski kriminalni roman, tokrat je pripadla Avgustu Demšarju za roman *Estonia*. Novo nagrado je uvedlo tudi Društvo slovenskih literarnih kritikov; kritiško ost je za najboljšo literarnokritiško besedilo preteklega leta prejel Matjaž Zorec.

Toda vrnimo se k obletnicam. Poleg omenjenih je letos praznoval *Maček Muri*, mineva namreč 50 let od prve izdaje te znamenite slikanice. Prav tako sta leto zaznamovali 35-letnica zbirke *Lambda* (Škuc) ter stoletnica rojstva pionirja slovenskega stripa Mikija Muštra, ob kateri je ministrstvo za kulturo 22. november razglasilo za nacionalni dan stripa.

Preteklo leto je kot vselej zaznamovala tudi kopica knjižnih vrhuncev – nagrado Prešernovega sklada si je za zbirko *To se ne pove* prislužila pesnica Ana Pepelnik,

kresnik za roman leta je na Rožniku romal v roke Ane Schnabl, avtorice romana *September*, Cankarjevo nagrado pa je za pesniško zbirko *Vnazaj* prejela Barbara Korun.

Kritiško sito so podelili pisateljici Ani Svetel za kratkoprozno zbirko *Steklene stene*, Veronikino nagrado Nataliji Milovanović za zbirko *Tuja mehko*, zlatnik poezije je bil posthumno podeljen Petru Kolšku, Jenkova nagrada pa Branetu Senegačniku za zbirko *Prosojnosti*.

V polju esejistike je z Rožančev nagrado za esejistično zbirko *La Routine: Dostojevski in transhumanizem* slavila Urša Zabukovec, polje književnega prevajanja pa sta zaznamovali Sovretova nagrada, ki jo je prejela Julija Potrč Šavli za prevod dela *Duša ob cesti* Urmasa Vadija, in Jermanova nagrada, podeljena Heleni Marko za prevode del Ivana Illicha. Stritarjevo nagrado za literarno kritiko je prejela Majda Travnik Vode. Na področju mladinske književnosti je z romanom *Lahko bi umrl na tem kavču z mano* slavil Andrej E. Skubic, ki je prejel tako desetnico kot večernico.

Številne nagrade so kot vselej podelili na Slovenskem knjižnem sejmu. Ta je v 41. ediciji med drugim postregel z nagrado za najboljši literarni prvenec, ki jo je prejela Martina Potisk za pesniško zbirko *Ena na ena*, nagrada mira je pripadla Tanji Petrič in Mariji Švajncer, Schwentnerjev nagrajenec za življenjsko delo je postal urednik Andrej Blatnik, velika nagrada knjižnega sejma pa je bila podeljena knjigi *Pozabi vse, kar veš o spominu* Nika Škrleca.

In ko smo že pri sejmih: letos je

bil že 10. Sejem na zraku v organizaciji pisarne Ljubljane, Unesco-vega mesta literature, ki je v Ljubljani – natančneje na Vodnikovi domačiji Šiška – letos gostila tudi srečanje vseh mest omenjene mreže. Prav na Vodnikovi domačiji pa je vzniknila tudi knjigarna Pri kamniti mizi, ki se pridružuje naboru novih knjigarn po Sloveniji; takšna je med drugim še knjigarna Mahlerca, ki domuje v Layerjevi hiši v Kranju.

Likovna umetnost

Bienale, barok in tandem Ulay/Abramović

PETER RAK

Letošnji osrednji dogodek na področju likovne oziroma vizualne umetnosti je bila nedvomno 36. izdaja grafičnega bienala. Tudi tokrat je projekt, ki ima besedo grafika zgolj v naslovu, sprožil nekaj tovrstnih polemik, sicer pa je pod umetniškim vodstvom španske kustosinje Chus Martínez multimedijška in multižanrska prireditelja potekala v znamenju oraklja. »V času vse večje negotovosti in izkušnje bivanja v svetu, ki ne priznava naših potreb, se porajajo številne oblike eskapizma in zavajajočega odločanja, umetnost pa predpostavlja obstoj neznatne, a zelo pomembne točke, kjer je mogoče biti svoboden in sanjariti in kjer smemo zahtevati svobodo in mir,« je poudarila kustosinja.

V Narodni galeriji so pripravili veliko razstavo *Barok v Sloveniji*. Izbrali so več kot 170 umetnin, ki so nastale na ozemlju ali za ozemlje današnje Slovenije v 17. in 18. stoletju, v času, ko smo po srednjem veku ponovno priča velikemu umetnostnemu zagonu. Skozi izbrana reprezentativna dela v prvem nadstropju Narodnega doma so ponudili pregled slikarstva in kiparstva od obdobja rekatolizacije z umetninami še v poznorenesančnem in manierističnem slogu do izzvenevanja baročnega obdobja, ko se že napoveduje neoklasicizem. Na razstavi so predstavili baročnega umetnika in njegov način

V Narodni galeriji so po petdesetih letih spet pripravili veliko razstavo o obdobju baroka na Slovenskem. FOTO BLAŽ SAMEC

Plečnikovo nagrado v kategoriji javni prostor je letos prejel projekt pokopališča v Ankaranu. FOTO PROMOCIJSKO GRADIVO

Med filmskimi presežki izstopa celovečerni prvenec režiserke Urške Djukić *Kaj ti je deklica*, slovenski kandidat za oskarja, ki je svetovno premiero doživel na Berlinalu. FOTO PROMOCIJSKO GRADIVO

dela, vrhunice cerkvene umetnosti, ki jo zaznamujejo monumentalne oltarne slike in marmorni ali bogato polikromirani leseni kipi, pa tudi likovna dela, ki so krasila deželne, mestne in zasebne profane objekte, izbrane umetnine so smiselno dopolnjevale še grafike in predmeti uporabne umetnosti.

Nova Gorica je letos nosila naslov evropske prestolnice kulture, nabor razstav je bil soliden, morda velja kot posebnost izpostaviti prvo taktilno galerijo v Sloveniji, kjer obiskovalci umetnost odkrivajo prek dotika. Razstava *Umetnost onkraj vidnega* zajema primere dobre prakse iz Slovenije in tujine, s skupinskimi in individualnimi srečanji pa so umetnikom približali svet slepote in slabovidnosti, da so z novim vedenjem umetnine prilagodili tipanju. Letošnji razstaveni program v velikem slogu zaključuje razstava *Art vital* v ljubljanski Cukrarni, ki predstavlja 12 let tandema Ulay/Marina Abramović in ponuja prvi večplasten vpogled v obdobje med letoma 1976 in 1988, v kanoničnih dvanajst let skupnega življenja in ustvarjanja ključnih akterjev performativne umetnosti.

V nasprotju s prejšnjimi leti ni bilo veliko rošad na vodilnih mestih v galerijah in muzejih. Zamenjava se je zgodila v Tehniškem muzeju, ki ga od 1. februarja vodi Natalija Polenec, medtem ko je novi direktor Slovenskega etnografskega muzeja postal Blaž Verbič. Nagrado Riharda Jakopiča so letos podelili akademskemu slikarju in grafiku Črtomirju Frelihu za izjemne dosežke na področju umetniške grafike, v katero je vnesel veliko lastnega likovnega jezika in številne tehnološke novosti.

Letos so se med drugim poslovali akademski slikar Ludvik Pandur, čigar delo zaznamujejo večna prehajanja med figuro in krajino, med mimetičnostjo in abstrakcijo, med lirčnim in epskim, med intimnim in mitološkim, slikar Petar Beus, velik del njegovega opusa

tvorijo prefinjeni ženski portreti in številne izvrstne risbe, ter Matej Metlikovič, ki je zaznamoval zlasti slovensko sakralno umetnost in se uvrstil v njen vrh. Umrli je slikarka in arhitektka Alenka Kham Pičman, prav tako se je v starosti 97 let poslovila slikarka in ena najbolj znanih slovenskih ilustratorok Ančka Gošnik Godec, ki je z ilustracijami opremila več kot sto knjižnih del za otroke.

Arhitektura

Mojstri gradijo

PETER RAK

Slovenski paviljon na letošnjem arhitekturnem bienalu v Benetkah sta zasnovala arhitekta Ana Kosi in Ognjen Arsov iz biroja KIP (Kosi in partnerji). Naslov projekta je bil *Mojstri gradijo*, paviljon sta oblikovala z umestitvijo štirih totemov, ki so kot simbol določene skupine ljudi ponazorili družino mojstrov z gradbišča. Projekt je imel enak obseg kot klasičen načrt za hišo, z vso pripadajočo dokumentacijo, opisi materialov, kako jih je treba

sestaviti, upoštevati so morali tako njihovo statično ustreznost – najvišja skulptura meri šest metrov – kot zakonitosti posameznih materialov.

V Sloveniji sicer poteka nekaj večjih infrastrukturnih projektov, letošnje leto pa je minilo v znamenju manjših, vendar zato toliko bolj inventivnih. Plečnikovo nagrado v kategoriji javni prostor je prejel projekt Pokopališče Ankaran, avtorji so VOID arhitektura in Studio AKKA. Žirija je v utemeljitvi zapisala, da zasnova pokopališča posega neposredno v brežino gozdnega roba in izkušnjo kraja naveže na dožemanje krajine v širšem merilu. Arhitekti višinsko razliko zelo zahtevne lokacije premoščajo s klančinami, ki obiskovalca vizualno povezujejo s horizontom in različnimi gozdnimi ambientmi. Plečnikovo medaljo v kategoriji arhitekturne realizacije večjega merila je prejel vrtec Bohinj, av-

torji projekta so Arrea arhitektura. Plečnikovo medaljo v kategoriji arhitekturne realizacije manjšega merila je žirija namenila projektu Revitalizacija Stare steklarske z okoliškimi ulicami in trgi v starem mestnem jedru Ptuja. Revitalizacija teh objektov ter zunanjih ambientov povezuje pomenske in materialne zgodovinske plasti Ptuja s sodobnimi javnimi programi za aktiviranje skupnosti in oživljanje starega mestnega jedra. Obnavljano območje vključuje ulice, navezane na Vrazov trg, dvorišče Stare steklarske in novi kulturni dom ljubiteljske kulture z mladinskim centrom. Plečnikovo medaljo za bogatitev prostorske kulture je prejel Zaš Brezar za platformo Landezine, Plečnikovo medaljo za strokovno publicistiko pa je knjiga Raimonda Mercadanteja *Between history, ideologies and conflicts: Architecture in Slovenia 1968–1991*.

Kar zadeva obnove, velja omeniti prenovno Collegia dei Nobili v Kopru, ki je gotovo eden pomembnejših konservatorsko-arhitekturnih posegov v istrskem prostoru zadnjih let. Baročna palača iz 18. stoletja, prvotno namenjena vzgoji plemiških sinov, je dobila novo identiteto kot del kulturno-izobraževalne infrastrukture mesta, pri čemer je ohranila svojo zgodovinsko prezenco in urbanistično vlogo v središču mesta.

Letos se je poslovilo kar nekaj slovenskih arhitektov, med njimi Marko Marjan Dekleva, ki je veljal za enega od utemeljiteljev postmodernistične arhitekture v Sloveniji. S svojo na kraški identiteti zasnovano sodobno arhitekturo je pomembno zaznamoval urbano podobo Sežane. Umrli je Izidor Simčič - Dorče, ki je s svojim delom neizbrisno zaznamoval podobo Brd in številnih krajev zahodne Slovenije. V visoki starosti 99 let je življenjsko pot sklenil Janko Hartman, častni meščan Celja, ki je s svojim delom bistveno prispeval k arhitekturni podobi knežjega mesta. Veliko prezgodaj se je poslovila tudi konceptualna umetnica in arhitektka Vesna Petrešin z izrazito mednarodnim območjem delovanja, saj je svoja dela med

drugim predstavljala v galeriji Tate Modern in Royal Festival Hallu v Londonu in na Beneškem bienalu.

Dosežki ministrstva za kulturo

ANDREJ PREDIN

Ministrstvo za kulturo ima za seboj dinamično in plodovito leto. Sprejeti sta bili dve noveli zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Zujik), s katerima se je opazno izboljšal status samostojnih delavcev v kulturi, med drugim se je uredilo minimalno plačilo. Z omenjenim zakonom so prvič po dvanajstih letih izvedli prepotrebno prenovu zakonodaje. »V kulturi se je predolgo dovoljevalo negotove pogoje za delo. Temu smo v tem mandatu odločno rekli dovolj in začeli sprejemati vrsto ukrepov za izboljšanje razmer. Z zakonsko uveljavitvijo minimalnih honorarjev smo postavili zgled ščitenja delavskih pravic prekarne delavcev ne le v Sloveniji, temveč tudi v Evropski uniji,« je ob sprejetju dejala ministrica Asta Vrečko.

Prenovljeni Zujik temelji na delavskih pravicah, trajnosti in decentralizaciji. Kot primer navedimo, da je odslej omogočeno polletno uvajanje naslednikov v javnih zavodih v kulturi, neplačana pripravništva pa so prepovedana. Odmevna je bila tudi končna ureditev statusa baletnih plesalcev. Zakon prav tako ureja prostorske

izzive nevladnih organizacij, ki lahko po novem brezplačno uporabljajo javno kulturno infrastrukturo deset in ne več le pet let.

Septembra je začel veljati težko pričakovani zakon o medijih, ki je prinesel prvo celovito prenovu zakonodaje po kar dveh desetletjih. Stari zakon je bilo treba nujno zamenjati z novim, saj med drugim ni upošteval razvoja tehnologije in ni bil usklajen z evropsko zakonodajo. Prenovljeni zakon nagovarja uporabo umetne inteligence, sovrastni govor in lastništvo medijev ter sheme finančne pomoči. V parlamentarni obravnavi je zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o Radioteleviziji Slovenija, ki med drugim ureja financiranje delovanja Simfoničnega orkestra in Big banda ter financiranje programov, namenjenih narodnim manjšinam. Z RTV Slovenija so podpisali pogodbo o samodejnem podnaslavljanju televizijskih oddaj v vrednosti 1,2 milijona evrov. Na parlamentarno obravnavo čaka še novi zakon, ki bo uredil delovanje Slovenske tiskovne agencije.

Za prihodnje leto je ministrstvo za kulturo pridobilo največji proračun doslej, saj bo na razpolago 282,3 milijona evrov (10,5 milijona več kot letos), brez sredstev iz načrta za okrevanje in odpornost, evropskih kohezijskih sredstev in drugih virov. Leta 2027 pa bo z 297,8 milijona še večji. V aktualnem mandatu so bila finančno še posebej okrepljena področja filma (14,4 milijona evrov, skoraj pet milijonov več kot leto prej), knjige, neodvisne kulture, prav tako si dodatno injekcijo v prihajajočem letu lahko obetajo gledališča. Tudi pri tej postavki je opazna zaveza k decentralizaciji kulture in zelenega prehoda. Obenem velja poudariti, da je bil izveden najboljše in investicijski cikel kulturne dediščine in infrastrukture v samostojni Sloveniji. Uspešno je bilo izpeljanih več kot 60 projektov.

Eden največjih je bil seveda Evropska prestolnica kulture GO! 2025, med ključnimi nosilci projekta je bilo ministrstvo za kulturo, ki je kot glavni sofinancer zagotovilo 14,5 milijona evrov. Velika

pridobitev je EPIC, evropski center za interpretacijo preteklosti, ki je postal novo središče kulture, interpretacije zgodovine in čezmejnega dialoga ter prizorišče zaključnih dogodkov. Slovensko narodno gle-

2,8

milijona obiskovalcev v muzejih in galerijah

dališče Nova Gorica je dobilo amfiteater, zagotovljena so bila tudi kohezijska sredstva za obnovo Vile Rafut.

V register nesnovne kulturne dediščine so bili vpisani: slovenska brajica, žganjekuha, pustni obhodi živalskih likov, reja in vzreja ljutomerskih kasačev, vzreja kraških ovčarjev, priprava bizeljskega ajdovega kolača, sonaravna nega in raba travniških sadovnjakov, blagoslov konj na štefanovo, cehovsko združenje v Turnišču, izdelovanje preprostih ljudskih glasbil in kresno koledovanje v Adlešičih in okolici.

Prihajajoče leto je bilo razglašeno za leto pesnika Srečka Kosovele in leto pisateljice Zofke Kveder, zaznamovali bomo 100. obletnico njune smrti. Leto 2028 bo leto Otona Župančiča, ker bo takrat 150. obletnica njegovega rojstva. Nedavno smo ob 100. obletnici rojstva Mikija Mustra slavili prvi nacionalni dan stripa, ki spodbuja stripovsko umetnost, s to potezo poskuša ministrstvo izboljšati bralno pismenost otrok in odraslih. Ustanovljena je bila Zamejska kulturna koordinacija, ki predstavlja novo poglavje v sodelovanju slovenskih kulturnih organizacij v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Izvedena je bila tudi vrsta javnih razpisov, ki podpirajo široko paleto dejavnosti, od kulturno-umetniške vzgoje, medresorskega povezovanja kulture, zelenega prehoda, dejavnosti v zamejstvu, produkcije na področju uprizoritvene umetnosti in področju umetniške kritike.

Na Vodnikovi domačiji Šiška je vzniknila nova knjigarna Pri kamniti mizi (na fotografiji), v Layerjevi hiši v Kranju pa knjigarna Mahlerca. FOTO ANA SKOBE

Bakalina Velika so Jani in Samo Kutin, Dejan Lapanja, Matej Magajne, Marjan Stanić in Andrea Pandolfo. FOTO UROŠ ABRAM

Big band RTV Slovenija je praznoval osemdeset let delovanja. FOTO MATEJ GRGIĆ

Naslov: Dostopnost na papirju

Avtor: Sanja Verovnik

Rubrika/Oddaja: Naslovna stran

Žanr: NAPOVEDNIK ČLANKA

Površina/Trajanje: 514,87

Naklada: 17.789,00

Gesla: ARHITEKT

V žarišču

Dostopnost na papirju

Zakonske obljube še vedno trčijo ob stopnice, zaprta vrata in brezbržnost. Ljudje z invalidnostjo čakajo, življenje pa gre mimo

Sanja Verovnik

Po petnajstih letih prilagoditvenega roka je zakon o izenačevanju možnosti invalidov jasen - vse stavbe v javni rabi morajo biti dostopne vsem. A resničnost na terenu je pogosto drugačna. Ena stopnica pred vhodom, prestrma

klančina, zaklenjene invalidske sanitarije so drobne ovire, ki za gibalno ovirane pomenijo nepremostljivo prepreko in jasno kažejo, da dostopnost še vedno ni samoumevna.

Osebné izkušnje paraplegika, ki se vsak dan znova sooča z zaprtimi vrati trgovin, ustanov in kulturnih prostorov, razkrivajo sistemski pro-

blem, ki sega od lokalnih skupnosti do države. Tudi tam, kjer se javno ponášamo z nazivi "po meri invalidov", so dostopi pogosto le navidezni, pomoč pa prevečkrat odvisna od dobre volje mimoidočih. Medtem ko v tujini dostopnost razumejo kot standard, se pri nas še vedno obravnava kot nekaj, kar je mogoče odlagati. Nova zakonodaja

sicer prinaša globe, a te bodo začele veljati šele čez dve leti. Do takrat pa bodo invalidi še naprej čakali. Na rampo. Na dvigalo. Na osnovno pravico do enakovrednega življenja. In na sistem, ki bo zakon začel izvajati ne le na papirju, temveč tudi v praksi.

STRAN 3

Foto: Anja Gmunc

Naslov: Ena stopnica še vedno odloča o tem, kdo lahko vstopi

Avtor: Sanja Verovnik

Rubrika/Oddaja: V ŽARIŠČU

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 1.011,51

Naklada: 17.789,00

Gesla: ARHITEKT

(NE)DOSTOPNOST ZA LJUDI Z INVALIDNOSTJO

Ena stopnica še vedno odloča o tem, kdo lahko vstopi

Po 15 letih prilagoditvenega obdobja so javne stavbe zakonsko zavezane k dostopnosti, a praksa pogosto zaostaja. Osebne izkušnje invalidov in opozorila stroke razkrivajo, kje sistem odpoveduje in zakaj spremembe prihajajo prepočasi

Sanja Verovnik

Po 15 letih prilagoditvenega obdobja je začela veljati zakonska obveza, ki določa, da morajo biti vse stavbe v javni rabi dostopne vsem ljudem z invalidnostjo. Gre za zdravstvene domove, občine, centre za socialno delo, kulturne ustanove, šole, športne objekte in cerkve. Da v vsakdanjem življenju ljudi z gibalno oviranostjo pogosto ni tako, opozarja **Igor Plohl**, ki je zaradi nesreče doma postal paraplegik in je uporablja invalidski voziček.

"Iz osebnih izkušenj lahko povem, da sem ob selitvi v Lenart pred 15 leti ugotovil, da je mesto zelo slabo prilagojeno gibalno oviranim. Zato sva s kolegom, prav tako invalidom, ki je danes žal že pokojni, pripravila seznam arhitektonskih ovir v mestu, jih fotografirala in poslala županu z željo, da bi jih odpravili," pojasnjuje. Morda je tudi zaradi tega, kot pravi, občina kasneje pristopila k projektu Občina po meri invalidov in ga povabila k sodelovanju. Postal je prvi predsednik sveta za invalide Občine Lenart: "V času mojega

mandata smo uspeli odpraviti kar precej arhitektonskih ovir. Občina je poskrbela za dvigalo v občinskih prostorih upravne enote, center za socialno delo, zdravstveni dom in zavod za zaposlovanje so bili že dostopni za invalide. Lenart je tako pridobil naziv Občina po meri invalidov." Kljub temu pa še danes v mestnem jedru ostajajo nedostopne nekatere trgovine in storitvene dejavnosti v zasebni lasti. "Gre za ovire, ki jih pogosto ne bi bilo težko odpraviti. Včasih je pred vhodom le ena stopnica, ki bi jo bilo mogoče z nizkimi stroški rešiti s klančino. Na žalost na tem področju nismo bili najbolj uspešni," dodaja.

Italija kot primer dobre prakse

Poudarja, da ima kot invalid srečo, ker ni odvisen od javnega prometa. "Za vožnjo imam ročno prilagojen avto, s katerim se vsak dan vozim v službo v Maribor. Če bi bil odvisen od javnega prevoza, to ne bi bilo mogoče, saj medkrajevni avtobusi niso prilagojeni gibalno oviranim. Težave so tudi na vlakih,

na kar me opozarjajo kolegi," pravi. Na arhitektonske ovire je naletel tudi v središču Ljubljane, ko se je udeleževal literarnih izobraževanj na javnem skladu za kulturne dejavnosti. "Človek bi pričakoval, da so prostori v mestu, ki ima naziv Mesto po meri invalidov, dostopni, pa žal niso. Do učilnic je vodilo pet stopnic. Sam sem imel srečo, da so me drugi udeleženci odnesli, prijateljica, ki uporablja električni voziček, pa se izobraževanja sploh ni mogla udeležiti, saj takšnega vozička ni mogoče kar dvigniti," pojasnjuje. Kot primer dobre prakse v tujini izpostavlja Italijo, ki je po njegovem mnenju gibalno oviranim zelo prijazna država. "Tam sem lahko koristil evropsko kartico ugodnosti za invalide. Kulturne ustanove, kot so katedrala v Pisi in galerije v Firencah, so bile na podlagi kartice brezplačno dostopne in brez kakršnihkoli težav." V Sloveniji pa se težave pojavljajo celo pri sanitarijah, namenjenih invalidom. "V mariborskem gledališču sicer obstaja stranišče za invalide. Ko sem ga pred časom obiskal, je bilo zame neuporabno, ker sta bila v njem shranjeni čistilna oprema in druga krama," navede še en primer iz vsakdanjega življenja.

Po njegovem mnenju bi morale lokalne skupnosti lastnike poslovnih prostorov opozarjati na nujnost dostopnosti, predvsem pa bi morale najprej zgledno poskrbeti same. "V Sloveniji imamo 212 občin, vendar jih ima po mojem mnenju le približno 25 do 30 odstotkov naziv Občina po meri invalidov, kar je zelo malo. Morda bi morala država lokalne skupnosti tudi finančno spodbuditi, da bi se za to odločile v večjem številu," sklene.

Pri zasebnikih letos več prilagoditev

Plohlove izkušnje niso osamljen primer, temveč odsev širšega systemskega problema. Kako se nedostopnost javnih stavb konkretno odraža v vsakdanjem življenju ljudi z gibalnimi oviranostmi - na področju zdravstva, izobraževanja, zaposlovanja in vključevanja v javno življenje - pojasnjuje predsednik Zveza paraplegikov Slovenije **Dane Kastelic**. Kot poudarja, se nedostopnost

odraža na vseh ključnih področjih življenja. "Posebno problematične so nedostopne izobraževalne ustanove, saj mladim invalidom onemogočajo izbiro zelenega poklica in s tem dolgoročno vplivajo na njihov ekonomski položaj in samostojnost," opozarja. Invalidi so po njegovih besedah že sicer pogosto v slabšem ekonomskem položaju zaradi zmanjšane delovne zmožnosti. "Če jim odvzamemo še možnost, da se izobrazijo za poklic, ki jih veseli, jih dodatno omejimo pri tem, da bi lahko sami ekonomsko poskrbeli zase." Na to opozarja tudi podatki, ki kažejo, da je dosežena stopnja izobrazbe pri invalidih nižja kot pri splošni populaciji.

"Pogosto se zgodi, da je znotraj iste občine ena stavba ustrezno prilagojena, druga, čeprav je lastnik isti, pa ne"

Resne ovire zaznavajo tudi na področju zdravstva. "Težave se pojavljajo predvsem pri specialističnih ustanovah in medicinski opremi, ki pogosto ni prilagojena. Postavlja se na primer vprašanje, kako naj uporabnica invalidskega vozička sploh dostopa do ginekološkega pregleda, če oprema tega ne omogoča," izpostavlja. Po njegovih izkušnjah ni mogoče jasno ločiti med vrstami javnih stavb, ki bi bile v povprečju bolj ali manj dostopne. "Pogosto se zgodi, da je ena občinska stavba ustrezno prilagojena, druga v lasti iste občine pa sploh ne. To kaže, da je dostopnost pogosto odvisna od konkretnega vodstva ali upravljavca posamezne stavbe," pojasnjuje.

Zaznavajo pa razliko med stavbami v javni rabi, ki so v lasti države ali občin, in večjimi objekti v zasebni lasti, kot so trgovski centri, restavracije, banke, zavarovalnice ali bencinski servisi. Pri zasebnikih letos opažajo več prilagoditev. "Zaradi večjega strahu pred državnim nadzorom ali zaradi večjega zavedanja, da so tudi osebe z invalidnostmi njihovi uporabniki in stranke," pravi Kastelic. Izrazitih regijskih razlik po njegovih besedah ne opažajo. "Pogosto se zgodi, da je znotraj iste občine ena stavba ustrezno prilagojena, druga, čeprav v lasti istega lastnika, pa ne. To ponovno potrjuje, da je dostopnost v veliki meri odvisna od odnosa in odgovornosti tistih, ki stavbe upravljajo."

Kazni so, a se ne bodo uveljavljale takoj

Kastelic ob tem poudarja, da je bil dosednji nadzor nad izvajanjem zakona o izenačevanju možnosti invalidov v praksi zelo omejen. "Zakonski rok za prilagoditev stavb se je iztekel 11. decembra. Do tega datuma lastniki nedostopnih stavb formalno niso kršili zakona, saj ta ni predvideval sankcij, temveč zgolj obveznost prilagoditve," pojasnjuje. To pomanjkljivost odpravlja novela zakona, ki jo je državni zbor sprejel 19. decembra in ki prvič uvaža tudi globe za lastnike stavb, ki po 15 letih še vedno niso zagotovili dostopnosti. Po novem se z globo od 2500 do 40.000 evrov kaznuje domača ali tuja pravna oseba, samostojni podjetnik posameznik ali posameznik, ki samostojno opravlja dejavnost, če invalidu ne zagotovi dostopnosti do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti. To med drugim pomeni obvezno odstranitev grajenih

ovir v objektih, kjer se ponujajo javno dostopne storitve in blago. Za izdajanje glob je pristojna tržna inšpekcija, vendar sankcije še ne bodo uveljavljene takoj. Državni zbor je namreč potrdil predlog vlade, da se globe začnejo izrekati šele čez dve leti, kar pomeni dodatno odložitev izvajanja zakona v praksi.

Razloge za to, da se zakon tudi po 15 letih še vedno ne izvaja v celoti, Kastelic pripisuje predvsem pomanjkanju zavedanja. "Kljub temu da zakon obveznost prilagoditve določa že 15 let, številni lastniki stavb zanj sploh ne vedo. Na to invalidske organizacije opozarjamo že dolgo, podobno kot na področju javnega prometa, kjer se kljub izteku rokov dostopnost ni bistveno izboljšala," opozarja. Drugi pomemben razlog je po njegovih besedah neznanje oziroma nejasnost glede tehničnih zahtev. "Pravila dostopne gradnje so kompleksna, zato brez strokovne pomoči pogosto nastanejo neustrezne rešitve. V praksi se srečujemo s klančinami, ki so prestrme, nevarne ali brez zaščit, in zato za uporabnike invalidskih vozič-

kov neuporabne," pojasnjuje. Dodatno težavo je po njegovih besedah predstavljalo dejstvo, da so bili standardi za dostopno gradnjo plačljivi, čeprav gre za obvezne zahteve. Za lažjo predstavo Kastelic dodaja primerjavo: "To je podobno, kot če bi bil v uradnem listu objavljen le naslov zakona, za vsebino, na primer omejitve hitrosti, pa bi morali državljani plačati naročnino. Policija pa bi kljub temu kaznovala vse, ki vozijo prehitro." Ustavno sodišče je sicer že poudarilo, da bi morali biti takšni standardi javno dostopni in brezplačni, vendar se to v praksi še vedno ne izvaja dosledno.

Klančina na lastno odgovornost

Pogosta težava je tudi zgolj formalno izpolnjevanje zahtev. "Lastniki pogosto postavijo klančino samo zato, da izpolnijo zakonsko obveznost, ne da bi preverili njeno uporabnost. Premikanje

invalidskega vozička zahteva precej fizične moči, zato so prestrme ali neza-varovane klančine nevarne ali povsem neuporabne," opozarja. Kot skrajni primer navaja primer iz okolice Celja, kjer je lastnik poslovnega objekta ob klančino dodal napis, da je uporaba možna zgolj "na lastno odgovornost". "To jasno kaže, da je šlo zgolj za kljukico na papirju, brez osnovnega razumevanja potreb invalidov," dodaja. Kljub številnim pomanjkljivostim pa Kastelic izpostavlja tudi primere dobre prakse. Med njimi navaja Fakulteto za upravo Univerze v Ljubljani, kjer so zagotovljeni ustrezen zunanji in notranji dostop, dvigala in prilagojene sanitarije za uporabnike invalidskih vozičkov. "Dober primer je tudi Mozirska planinska koča na Golteh, kjer je bila dostopnost upoštevana že v fazi projektiranja. Omogočen je dostop z vozilom do bližine vhoda, urejene so široke poti, nameščeno je dvigalo in sanitarije so prilagojene invalidom. Gre za objekt v gorskem okolju, ki jasno dokazuje, da so rešitve izvedljive, če le obstajata volja in pravočasno načrtovanje."

Napredek je prepočasen, ocenjuje varuh človekovih pravic

Za oceno dostopnosti stavb v javni rabi za osebe z oviranostmi v Sloveniji smo povprašali tudi varuha človekovih pravic. Pravi, da je nezadostna, napredek pa ocenjuje kot počasen in neenakomeren: "Kljub temu da zakon o izenačevanju možnosti invalidov velja že več kot desetletje, številni javni objekti, tudi tisti s temeljnimi javnimi storitvami, ostajajo fizično, senzorno ali komunikacijsko nedostopni." Posebej skrb vzbujajoče je, da so pomanjkljivosti prisotne tudi v stavbah državnih organov. Poudarja, da spremstvo ne more nadomestiti samostojne uporabe prostora in da posamične prilagoditve brez systemskega pristopa, nadzora in sredstev ne prinašajo trajnih rešitev. Država po njegovih ugotovitvah še vedno ni vzpostavila neodvisnega telesa za spremljanje izvajanja konvencije o pravicah invalidov, dostopnost centrov za socialno delo in drugih javnih ustanov pa se bistveno ne izboljšuje. Kritičen je tudi do zamika glob za lastnike nedostopnih stavb, saj ta po njegovem mnenju normalizira kršitve. Namesto odlašanja poziva k jasni časovnici, učinkovitemu nadzoru in ustreznim finančnim sredstvom.

Brez klančine invalidi na vozičku težko dostopajo do lekarn, zdravstvenih domov, trgovin, šol ... Foto: Andrej Petelinšek

Dane Kastelic: "V praksi se srečujemo s klančinami, ki so prestrme, nevarne ali brez zaščit, in so zato za uporabnike invalidskih vozičkov neuporabne."
Foto: Osebni arhiv

Igor Plohl: "V Sloveniji imamo 212 občin, vendar jih ima po mojem mnenju le približno 25 do 30 odstotkov naziv Občina po meri invalidov, kar je zelo malo."
Foto: Osebni arhiv

25. 12. 2025 **Novi glas**

Stran/Termin: 10

Naslov: S čopičem proti tiraniji: smo pozabili na umetnika, ki nam je vlival pogum?

Avtor: VERENAKORŠIČ

Rubrika/Oddaja: KULTURA

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 2.218,45

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

S čopičem proti tiraniji: smo pozabili na umetnika, ki nam je vlival pogum?

Ob 125-letnici rojstva in 50-letnici smrti Toneta Kralja

PIŠE

VERENA KORŠIČ

Skoraj neopazno je izzvenela dvojna obletnica velikega umetnika Toneta Kralja: 125-letnica rojstva in 50-letnica smrti. Izgubljena je idealna priložnost, da bi velikemu umetniku končno priznali tisto mesto v slovenski umetnosti, ki si ga je v svojem dolgem in izredno plodnem delovanju brezpogojno prislužil. Žal tudi Nova Gorica – Evropska prestolnica kulture 2025 ni izkoristila možnosti za dostojno predstavitev Toneta Kralja evropski javnosti in poživitev ugleda, ki ga je umetnik užival po Evropi v temnem obdobju polpretekle zgodovine. Razen redkih izjem se tudi naš zamejski prostor ni, kot bi pričakovali, oddolžil spominu umetnika, ki se je s svojim delom postavil na stran zatiranih in jim vlival poguma z močjo umetniške govornice v najhujših trenutkih fašistične okupacije. Že samo njegove monumentalne cerkvene poslikave, skoraj vse v primorskem pasu nekdanje zloglasne rapalske meje, bi morale biti zaradi svojega pomena in edinstvenosti v evropskem in morda tudi širšem prostoru uvrščene na UNESCOV seznam svetovne kulturne dediščine, saj imajo tudi v teh nemirnih časih in nepredvidljivih

TONE KRALJ

vojnih spopadih veliko povedati. Tone Kralj je zagledal luč sveta 23. avgusta 1900 v Zagorici pri Dobropolju na Dolenjskem, mehki, zasanjani pokrajini, ki je rodila številne vrhunske ustvarjalce. V družini s šestimi otroki je že v najnežnejših letih spoznaval lepoto lesa in veččino rezbarjenja, saj je bil oče spreten rezbar samouk z dolgo družinsko tradicijo. Domače umetniško okolje je poleg Toneta prevzemalo tudi pet let starejšega brata Franceta, ki mu je bil prvi vzornik in ga je poleg domačega kaplana Andreja Orehka spodbujal k risanju. Po končani osnovni šoli so Toneta poslali na škofijsko gimnazijo v Šentvid nad Ljubljano v upanju, da se bo kasneje odločil za duhovniški poklic. Tonetov

talent je takoj opazil tamkajšnji profesor risanja, duhovnik in slikar Gašper Porenta, ki je mladega dijaka podpiral v umetniških stremljenjih in mu celo dovolil uporabo lastnega kabineta. Maturo je Tone opravil šele leta 1920, saj je bil pri sedemnajstih letih mobiliziran v cesarsko vojsko in na reki Piavi doživel njen razpad. Marsikaj je videl in doživel v vojaški suknji, ki ga je iz mladostniških sanj potisnila v dozorelost in drugačno dožemanje človeškega življenja. Jeseni leta 1920 se je ob drugih umetnikih z bratom Francetom predstavil javnosti na XVII. vseslovenski umetnostni razstavi v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Zaradi nenavadnega, popolnoma novega sloga je razstava vzbudila veliko pozornost v negativnem, a tudi pozitivnem smislu. Mnogi so v tem zaznali nov veter in odločilni premik v slovenski umetnosti. Tone še ni imel formalne slikarske izobrazbe, njegov mentor je bil brat France, ki je takrat za seboj že imel študij na likovni akademiji na Dunaju in v Pragi. Namesto v bogoslovje je Tone istega leta na priporočilo Riharda Jakopiča odšel na likovni študij v Prago, kjer je stanoval z Božidarjem Jakcem, ki ga je navduševal za grafiko. Po vrnitvi v Ljubljano je nekaj časa študiral na oddelku za arhitekturo Tehniške fakultete in se tudi poročil s slikarko, keramičarko in izdelovalko lutk Maro Jeraj (hčerko violinista Karla Jeraja, koncertnega mojstra dunajske dvorne opere in filharmoničnega društva), ki je pogosto sodelovala pri njegovih slikarskih popotovanjih po Primorski. Kraljeva prva uresničena poslikava cerkve sv. Helene na Premu je pomenila uvod v cerkveno slikarstvo, ki se mu je intenzivno posvetil v času med obema vojnama in med drugim svetovnim spopadom na Primorskem in z njim nadaljeval tudi v povojnih letih (npr. Vrtojba, Mirenški grad, Trebče, Opatje selo, Pesek, Šmartno v Brdih, Štandrež, Dornberk). Nežno dolensko dušo je pretresla usoda primorskih Slovencev, ki so po priključitvi Italiji začeli spoznavati

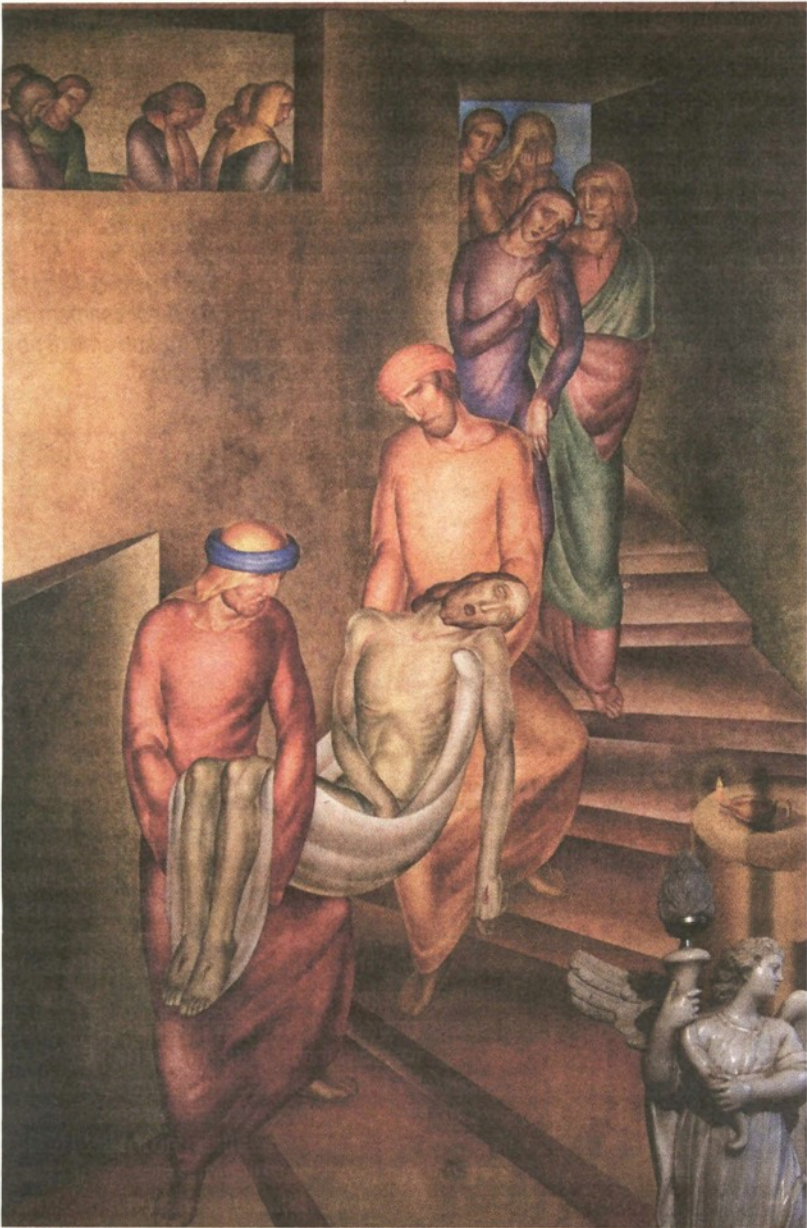

TRST, SV. IVAN

FOTO CARLO SCLAUZERO

pravi obraz nove oblasti. Zaveštno in z namenom se je Kralj odločil za delovanje na izpraznjeni primorski umetnostni sceni zaradi vedno glasnejših fašističnih izzivanj. Odločil se je po svojih močeh pomagati ljudem pod vedno hujšim fizičnim in duševnim pritiskom, čeprav je prav v desetletju pred drugo vojno beležil s svojimi deli velike uspehe na razstavah v največjih evropskih prestolnicah in osvojil več prestižnih nagrad. Trikrat je razstavljal tudi na Beneškem bienalu (četrtič so mu italijanske oblasti prepovedale). S tako popotnico bi lahko nadaljeval delo in kariero v tujini, a sta mu njegovi etična drža in moralna neoporečnost narekovali, da se

je s čopičem začel boriti proti krivicam in trpljenju, ki so jih doživljali Primorci v času najhujših genocidnih izpadov črnosrajčnikov. Bil je prepričan, da je tudi z umetnostjo možna miroljubna odporniška drža. Po poslikavi v Volčah leta 1927 je bil sicer deležen kritik tudi s strani goriškega nadškofa Frančiška B. Sedeja, a mnogi so njegovo umetnost, ki je prinesla svežino in preobrat v epigonsko in dokaj obrtniško cerkveno slikarstvo, sprejeli z navdušenjem. Tone Kralj je takoj navezal stike s slovenskimi čedermaci in laičnimi izobraženci, političnimi voditelji, povezanimi v tajno organizacijo, da bi laže kljubovali nasilju.

KATINARA

FOTO CARLO SCLAUZERO

PEVMA

FOTO CARLO SCLAUZERO

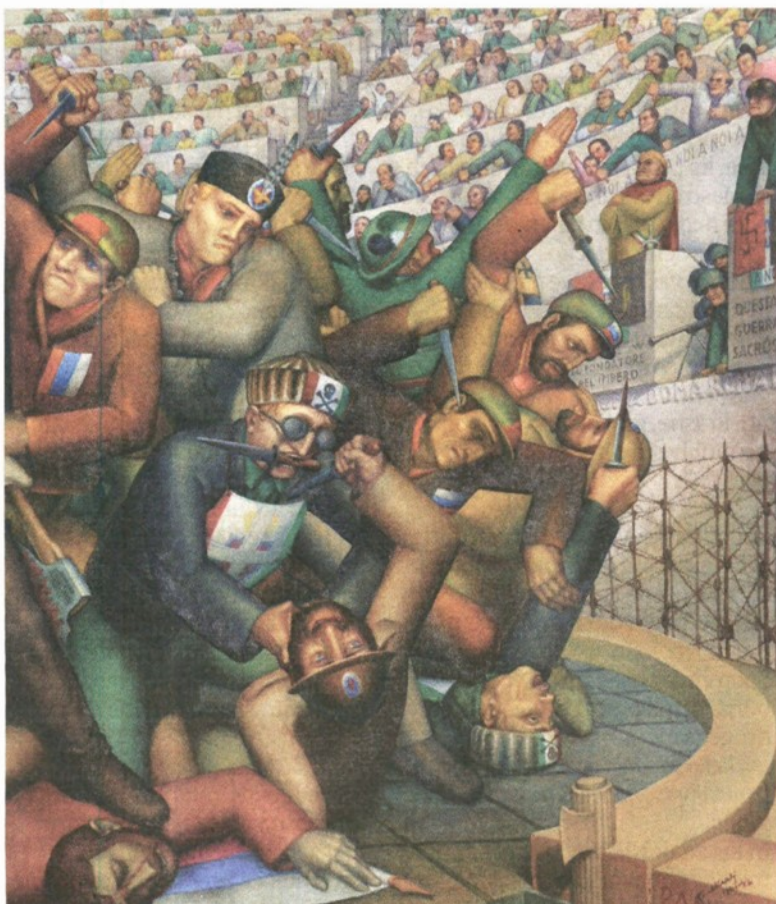

Prihajala so naročila za cerkvene poslikave od Sv. Višarj pa do morja v Tržaškem zalivu. V širokem pasu zasedene primorske zemlje, na skrajnem zahodnem robu jezikovne meje, so nastajale cerkvene poslikave z globoko simbolično vsebino, barvno simboliko in pogosto z drzno motiviko, nanašajočo se na takratne politične razmere (npr. Avber, Tomaj, Sv. Višarje, Katinara, Pevma, Most na Soči, Šentviška Gora, Hrenovice, Lokev, Slivje, Soča, Trenta). Svetopisemskim zgodbam je skušal najti vzporednice s takratnimi socialnimi, kulturnimi in političnimi razmerami; v podobi negativnih osebnosti npr. Poncija Pilata, Juda Iškarijota, raznih rabljev, hudičev so se pojavljali fašistični oblastniki. S tem je Kralj veliko tvegala, oblasti so mu bile stalno za petami. Zaradi tega se je za nekaj časa umaknil. V Benetkah in Rimu je študiral arhitekturo, morda tudi z mislijo in željo, da bi nekoč ustvaril celostno sakralno

umetnino, cerkveni prostor, za katerega bi lahko sam načrtoval arhitekturo in jo obogatil z lastnim slikarskim in kiparskim okrasjem ter notranjo opremo. Žal se mu ta želja ni uresničila. V Gorici je umetnik stkal prijateljske stike s pomembnimi osebnostmi, npr. s politikom Jankom Kraljem, glasbenikom Lojzeto Bratužem in duhovniki, npr. Jožetom Abramom, ki mu je naročil poslikavo cerkve sv. Silvestra in sv. Ane v Pevmi, z Rafkom Premrlom, ki ga je zaprosil za Križev pot na stezi proti Sv. Višarjam, Ivanom Rejem itd. Številne je tudi portretiral (npr. Lojzeta Bratuža, Ivana Rejca, Ivana Trinka). Vraščenost Toneta Kralja v naš kulturni prostor se kaže tudi v sodelovanju z Goriško matico in Goriško Mohorjevo družbo, za kateri je večkrat ilustriral knjižne izdaje, in v prisotnosti v Katoliški knjigarni, v kateri so bila na ogled in naprodaj ob drugih umetniških stvaritvah tudi njegova dela. Vrsta nagrobnikov v našem obmejnem

prostoru dokazuje umetnikovo ukoreninjenost v primorsko stvarnost in ljubezen in spoštovanje javnosti do te globoko verne, srčne, poštene, odgovorne in dosledne osebnosti. Omeniti je treba vsaj nagrobni spomenik nedolžni žrtvi fašizma Lojzetu Bratužu na goriškem mestnem pokopališču. S tem dejanjem se v nevarnih časih Kralj ni bal izpostaviti se in se pokloniti prijatelju, najbolj zastraženemu pokojniku tistega časa. Nad 40 poslikanih cerkva se pridružuje ogromnemu opusu tabelnih oljnih slik, grafik, od lesorezov in jedkanic do litografij, risb, knjižnih ilustracij – kdo ne pozna opreme Levstikovega Martina Krpana – procesijskih bander, mozaikov, cerkvene opreme, kipov, nagrobnikov, javnih spomenikov itd. V vsej svoji umetniški ustvarjalnosti je Tone Kralj ohranjal v središču zanimanja človeka v posvetnih in duhovnih razsežnostih, v različnih življenjskih zgodah in nezgodah, strahu, upanju, revščini, sreči, nesreči, delu in veselju. Rad je posegal v ljudsko izročilo, v vsakdanje življenje v ciklusih lesorezov in jedkanic; najbolj kritičen, drzen in neustrašen je v delih, ki obravnavajo politično spletkarjenje, zarote in hudobijo. Skozi celotno delovanje je kritično opazoval in presojal dogajanje v družbi.

Z bratom Francetom je utemeljil ekspresionizem in novo stvarnost na Slovenskem. V začetku je bil še močno pod bratovim vplivom, tako da ju je včasih kar težko ločiti. Proti koncu dvajsetih let prejšnjega stoletja sta se razšla, zasledujoč vsak svoja umetniška stremjenja. Odpor do preveč objektivnega impresionizma je Toneta privedel do drugačnih miselnih izhodišč; pomembna so mu bila predvsem duhovna obzorja, notranje doživljanje, poudarjanje čustev, ki se jim je morala podrežati vidna oblika. A zunanja resničnost ga je po nekaj letih privedla do plastičnih oblik nove stvarnosti, ki so se po potrebi krepile, nato pa začele popuščati. Umetnika so polagoma prepuščale iskanju svojevrstnega, prepoznavnega sloga, v katerem se plastičnim elementom

"PANEM ET CIRCENSES", 1941-1942

pridružuje realistični videz, ki se včasih spremeni v ljudsko obarvano prvinskost. Poveča se pripovednost – kot nekakšna oživiljena srednjeveška “biblia pauperum” –, ki je nadomestila prejšnje redkobesednost, poudarek in izraznost posameznih figur. Kralj je odlično poznal vse zgodovinske umetnostne izraze in jih včasih prilagojene tudi vpletal v svoja dela: bizantinsko hieratičnost, izokefalijo, renesančno dvodelnost, diagonalno gibanje v prostoru in še marsikaj. Natančno poznavanje Svetega pisma pa ga je večkrat navdihnilo za povezovanje dogodkov nove in stare zaveze – “concordia veteris et novi testamenti”. Posebnost je tudi njegovo pogosto upodabljanje slovanskih svetnikov in slovenskih svetniških kandidatov, ljudskih motivov, slovenskih posebnosti itd. Ker je bil Tone Kralj nasprotnik vseh totalitarnih režimov, se po končani drugi svetovni vojni ni znašel v domovini; ostal je vedno nekje ob robu javnega zanimanja, čeprav je doživel tudi nekaj razstav, prejel nekaj javnih naročil in leta 1972 celo Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Prav zato se je rad vračal na Primorsko, ki jo je čutil kot svojo drugo domovino, saj ji je posvetil svoje najboljše ustvarjalne moči; z novimi naročili ali restavriranjem prejšnjih je ohranjal umetniške in prijateljske vezi; številna njegova dela so obogatila tudi zasebne zbirke. V pogovoru za Novi list (17. 6. 1965) je med drugim povedal: “Želel bi le, da to ogromno delo, nagrmadeno vzdolž cele meje, ne bi ostalo brez koristi tistim, katerim je bilo dano, in namenu, kateremu

je bilo določeno.” To bi lahko imeli tudi za umetnikovo oporoko, ki naj nas spominja, da moramo njegovo kulturno dediščino, nastalo v težkih časih in kasneje, skrbno ohranjati in budno opazovati njeno stanje. Cerkevne poslikave so namreč krhke, ker niso freske, ampak oljne slike na ometu in mnogo bolj občutljive na atmosferske spremembe in na zdravje podlage. Naj ob tej priložnosti omenimo tudi namizni oltarni triptih *Rojstvo (Jaslice)*, ki ga hrani cerkev v Pevmi in krasi (poleg motivov iz drugih cerkva na Primorskem) tudi letošnjo božično številko našega lista. Ta umetniški biserček je prepotreben restavriranja. Z donacijami bi ga lahko rešili propadanja in s tem vsaj nekoliko počastili Kraljevo iztekajoče se jubilejno leto.

Rodna Dolenjska se je Tonetu Kralju oddolžila leta 1974 s postavitvijo stalne razstave njegovih del v Galeriji Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki, kjer je tudi preživel zadnja leta aktivnega življenja in tam zapustil v formi vivi med zadnjimi deli *Tri dobe* in *Matijo Gubca*. V večnost je po zasluženju plačilo odšel 9. septembra in našel svoj zadnji dom v Kostanjevici na Krki. Tone Kralj, veliki umetnik, prenovitelj cerkvenega slikarstva in eden največjih umetnikov 20. stoletja na Slovenskem, naj trajno ostane v našem spominu in zavedanju zaradi lepote in duhovne globine njegovih del in zaradi neizbrisnih zaslug pri uporabi proti nasilju na Primorskem v najtemnejših časih naše zgodovine na stičišču dveh narodnosti in kultur.

SVETE VIŠARJE

FOTO CARLO SCLAUZERO

PESEK

FOTO CARLO SCLAUZER

TRIPTIH V PEVMI

FOTO JMF

29. 12. 2025 Reporter

Stran/Termin: 60

Naslov: Je narava moderna?

Avtor:

Rubrika/Oddaja: KULTURA

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 182,81

Naklada: 13.000,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Je narava moderna?

V Muzeju za [arhitekturo](#) in oblikovanje (MAO) v Ljubljani je na ogled razstava *Je narava moderna? Ekološke perspektive v zbirki MAO, 1930–1979*, ki raziskuje odnos do narave in ekološko mišljenje v moderni [arhitekturi](#) in oblikovanju. Izhodišče so muzejske zbirke projektov, predmetov in dokumentacije iz 20. stoletja, z izbranimi temami: Drevo, Organske strukture, [Arhitektura](#) in okolje, Mesto kot organizem ter Ekološko znanje.

Razstava, ki bo odprta do konca oktobra 2026, osvetljuje obdobje modernizma. Kot je na vodenem ogledu za medije

povedala kustosinja Maja Vardjan (skupaj s Cvetko Požar), so modernistični ideali napredka temeljili na nenehni gospodarski rasti in industrijski proizvodnji, kar je privedlo do izkoriščanja naravnih

virov in polarizacije med naravo in kulturo. Razstava dokazuje, da ta ločitev ni bila absolutna – v Jugoslaviji, Evropi in ZDA se je razvijal vzporeden modernizem z družbenimi niansami, ki ni temeljil na prevladi človeka nad naravo.

Že v 50. in 60. letih so nastajali prototipski projekti bioklimatske [arhitekture](#), ki kažejo na zgodnje ukvarjanje z varovanjem okolja. To so bili zametki ekoloških gibanj, ki so se formalizirala v 80. letih in se realizirajo danes.

Razstava je del mednarodnega projekta *Ekologije Bauhausa*, ki združuje Fundacijo Bauhaus Dessau, Muzej sodobne umetnosti Zagreb in MAO. Spremljevalni program vključuje februarско okroglo mizo o naravi v mestu (tema Drevo), majsko mednarodno konferenco in septembrski simpozij o ekoloških praksah od 80. let do danes. V času okoljske krize razstava odpira vprašanje, ali je narava res moderna, in spodbuja k premisleku o trajnostnih pristopih.

FOTO: MAO